

Nr 27

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om lagrådet m. m.; given Stockholms slott den 11 februari 1965.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen — antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om lagrådet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring; samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen — antaga härvid fogat förslag till

- 4) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att lagrådet skall bestå av två avdelningar, en ordinarie och en extra, av vilka den senare dock endast skall tjänstgöra under tid Kungl. Maj:t bestämmer.

Om mer än fyra justitieråd beräknas komma att tjänstgöra i lagrådet, skall Kungl. Maj:t enligt förslaget äga besluta, att justitierådets antal skall ökas från nuvarande 24 till 25 eller 26. Regeringsrådets antal föreslås ökat från 16 till 17. Därjämte föreslås, att gällande lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal upphäves och att bestämmelserna däri med vissa kompletteringar och jämkningar överföres till regeringsrättslagen.

I propositionen föreslås vidare en följdändring av redaktionell art till det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna grundlagsförslaget rörande nådeärendenas handläggning.

1) Förslag
till
Lag
om lagrådet

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Lagrådet utgöres av en ordinarie och en extra avdelning. Den senare träder i tjänst endast när Konungen förordnat därom. Sådant förordnande må meddelas, när arbetsbördan i lagrådet kan antagas bli särskilt betungande. Konungen bestämmer, när den extra avdelningens tjänstgöring skall upphöra.

När den extra avdelningen tjänstgör, fördelas ärendena mellan avdelningarna på sätt dessa samfällt bestämma.

2 §.

Högsta domstolen utser de justitieråd och regeringsrätten de regeringsråd som skola vara ledamöter av lagrådet och bestämmer härvid vilken avdelning de skola tillhöra. De utses för en period om två år räknat från början av högsta domstolens höstsession (lagrådsperiod).

3 §.

Har Konungen förordnat någon att i justitieråds ställe tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet, bestämmer högsta domstolen vilket justitieråd denne skall ersätta.

4 §.

Har vid lagrådsperiods utgång behandlingen av ärende påbörjats men icke hunnit avslutas, skola justitieråd och regeringsråd, som deltagit däri, till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på avdelningen i stället för dem som utsetts för den nya perioden.

5 §.

Avgår ledamot, som utsetts av högsta domstolen eller regeringsrätten, från sitt justitieråds- eller regeringsrådsämbete eller får han förfall, utser den domstol, som förordnat honom, vid behov annat justitieråd eller regeringsråd att tjänstgöra i hans ställe. Lagrådsavdelning äger bestämna att den som tjänstgjort på avdelningen under förfall för annan skall efter förfallets upphörande fortsätta att tjänstgöra i dennes ställe, till dess ärende i vars handläggning han förut deltagit blivit slutligt handlagt.

6 §.

Justitieråd eller regeringsråd, som under en lagrådsperiod tjänstgjort i lagrådet minst ett år, må efter periodens slut icke utan särskilda skäl utses att ånyo tjänstgöra där förrän nästa lagrådsperiod utgått.

Justitieråd eller regeringsråd, som uppnått sextio års ålder eller minst femton år innehaft justitieråds- eller regeringsrådsämbete, må icke utan eget samtycke utses att tjänstgöra i lagrådet.

7 §.

Om laga hinder icke möter, böra alla justitieråd eller regeringsråd, som ej äro befriade från tjänstgöringsskyldighet, deltaga i ärende som enligt denna lag ankommer på högsta domstolen eller regeringsrätten.

8 §.

Justitieråd eller regeringsråd som tjänstgör i lagrådet skall deltaga i behandlingen i högsta domstolen eller regeringsrätten av mål eller ärende, varmed han förut där tagit befattning vid handläggning för slutligt avgörande, samt i behandlingen av mål eller ärende, som skall avgöras av högsta domstolen eller regeringsrätten i dess helhet.

9 §.

Ledamot som tillhör lagrådets ordinarie avdelning är berättigad till tre månaders ledighet varje år på tid som avdelningen eller, om båda avdelningarna äro i tjänst, dessa samfällt bestämma.

Om ledighet för ledamot som tjänstgör på lagrådets extra avdelning besluta avdelningarna samfällt. Ledigheten må icke överstiga tre månader om året.

10 §.

När förordnande icke gäller att lagrådets extra avdelning skall vara i tjänst, skola justitieråd och regeringsråd som höra till denna avdelning i stället tjänstgöra i den domstol de tillhöra.

Har Konungen meddelat lagrådet att under viss tid ärende ej är att förvänta till behandling, skola justitieråd och regeringsråd, som höra till lagrådets ordinarie avdelning, under denna tid likaledes tjänstgöra i den domstol de tillhöra, såframt de ej enligt 9 § åtnjuta ledighet. De skola dock deltaga i handläggningen av brådskande ärende som ankommer på avdelningen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965. Genom lagen upphäves lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 7) om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd.

Den tjänstgöringsperiod i lagrådet som tagit sin början den 21 september 1964 skall utgå den 30 september 1965. Ha lagrådets ledamöter då påbörjat men icke hunnit avsluta behandlingen av visst ärende, skola de till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på lagrådets ordinarie avdelning i stället för dem som utsetts för den nya perioden.

Före den nya lagens ikraftträdande skola högsta domstolen och regeringsrätten med tillämpning av denna lags bestämmelser utse de justitieråd och regeringsråd, vilka skola vara ledamöter av lagrådet för den lagrådsperiod som börjar den 1 oktober 1965.

2) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879)
om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 20 december 1946 om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Högsta domstolen *skall utgöras* av tjugufyra justitieråd, *av vilka tre, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.*

Högsta domstolen *utgöres* av tjugofyra justitieråd. *Beräknas mer än fyra justitieråd komma att tjänstgöra i lagrådet, må Konungen bestämman att antalet justitieråd skall ökas till tjugofem eller tjugosex. När skäl för ökning icke längre föreligger, skall antalet justitieråd åter nedbringas, så snart det kan ske till följd av justitieråds avgång.*

Högsta domstolen — — — — — tre avdelningar.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965.

3) Förslag

till

Lag

**angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3)
om Kungl. Maj:ts regeringsrätt**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall utgöras av sju regeringsråd, av vilka en, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgör i lagrådet.

Med iakttagande att regeringsrättens arbete skall fortgå minst fyrtio veckor om året äga de i regeringsrätten tjänstgörande ledamöterna sig emellan fördela tjänstgöringsskyldigheten.

Kungl. Maj:ts regeringsrätt utgöres av sjutton regeringsråd. Enligt vad därom är särskilt stadgat skall ett eller, när lagrådets extra avdelning är i tjänst, två av regeringsråden tjänstgöra i lagrådet.

Regeringsrätten skall vara delad i tre avdelningar. Dessa äro lika behöriga att upptaga till regeringsrättens handläggning hörande mål och ärenden. På varje avdelning skall arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

Den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten bestämes av de i regeringsrätten tjänstgörande regeringsråden.

Bestämmelserna om måls handläggning i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet gälla i tillämpliga delar i fråga om regeringsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965. Genom lagen upphäves lagen den 23 mars 1956 (nr 73) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879)
om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 20 december 1946 om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Förekommer vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen tillika fråga om yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, böra de domare, som deltagit i målets avgörande, besluta i frågan. Skall yttrande i sådant ärende eljest avgivas, må beslut fattas av tre justitieråd.

Skall högsta domstolen avgiva yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, må beslut i frågan fattas av tre justitieråd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1965.

¹ Senaste lydelse av 8 § se 1949:116.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 30 december 1964.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *ändrad lagstiftning rörande lagrådet m. m.*

Föredraganden anför följande.

I prop. 1964: 140 har riksdagen förelagts förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen, som innehåller bestämmelser om lagrådet. Syftet med förslaget är att bereda lagrådet möjlighet att vid behov arbeta på avdelningar. Enligt förslaget skall i grundlagsparagrafen stadgas, att såsom ledamöter av lagrådet skall tjänstgöra tre justitieråd och en av regeringsrättens lagfarna ledamöter med möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna annan lagfaren, skicklig och oväldig person att tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet i stället för ett av justitieråden. En regel om att dessa fyra ledamöter skall delta i behandlingen av alla på lagrådet ankommande ärenden föreslås vidare införd i grundlagsparagrafen. Den nuvarande grundlagsbestämmelsen, som ger Kungl. Maj:t möjlighet att för visst ärende utse en extra ledamot av lagrådet, har i förslaget bibehållits i sak oförändrad. Grundlagsparagrafen föreslås därjämte kompletterad med en bestämmelse av innebörd att om lagrådet skall vara delat i avdelningar vad i nu återgivna regler sagts om lagrådet skall gälla varje avdelning. Paragrafen föreslås slutligen liksom hittills upptaga ett stadgande om att närmare bestämmelser om lagrådet skall meddelas i särskild, av Kungl. Maj:t och riksdagen jämlikt § 87 mom. 1 regeringsformen gemensamt beslutad lag. Propositionens nu angivna förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen har av 1964 års riksdag antagits såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling (KU 19).

Såsom förutskickats i propositionen kräver grundlagsändringen vissa följdändringar, som rör de i allmän lag upptagna bestämmelserna om lagrådet samt högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och

tjänstgöring. I den promemoria (stencil Ju 1963: B 4), som ligger till grund för det i propositionen upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen, har förslag till följdändringar framlagts, nämligen dels förslag till ny lagstiftning rörande lagrådet och dels förslag till ändringar i de lagar, som reglerar högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring.

Över promemorians förslag har yttranden inhämtats av högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter, justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, förvaltningsdomstolskommittén samt Sveriges advokatsamfund.

De i promemorian framlagda förslagen till följdlagstiftning har utarbetats med utgångspunkt från en annan lösning av spørsmålet om lagrådets organisation och sammansättning än den som valts i prop. 1964: 140. Promemorians förslag utgick visserligen liksom propositionen från tanken, att lagrådet skulle beredas möjlighet att arbeta på två avdelningar, en ordinarie och en extra avdelning, men förutsatte, att det obligatoriska antalet ledamöter per lagrådsavdelning skulle reduceras till tre, av vilka två skulle vara justitieråd och en regeringsråd. Ändringen av § 21 regeringsformen föreslogs i promemorian ske bl. a. på så sätt, att grundlagsparagrafen i fråga om lagrådets sammansättning skulle föreskriva endast att justitieråd och regeringsråd, som fullgjort vad författningarna föreskriver dem som uti domarämbeten må nyttjas, skulle tjänstgöra som ledamöter av lagrådet, medan antalet justitieråd och regeringsråd, som skulle deltaga i ärendes behandling i lagrådet, avsågs bli bestämt i den särskilda lagrådslagen.

Med utgångspunkt från det i prop. 1964: 140 framlagda och av riksdagen såsom vilande antagna grundlagsförslaget rörande lagrådet och med ledning av de i saken avgivna remissvaren har promemorians förslag till följdlagstiftning överarbetats inom justitiedepartementet. Överarbetningen har resulterat i dels förslag till ny lagrådslag, dels förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring och dels förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

I prop. 1964: 140 har förutsatts att, därest det däri framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen antogs av riksdagen såsom vilande, förslag till följdändringar skulle föreläggas den riksdag, som hade att taga slutlig ställning till grundlagsändringen. Jag anhåller därför att nu få upptaga till behandling de inom justitiedepartementet utarbetade förslagen till ändrad lagstiftning rörande lagrådet och till ändringar av de lagar, som reglerar högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring.

I anslutning härtill ber jag att få till behandling upptaga fråga om följdändring till det i nyssnämnda proposition framlagda förslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen rörande nådeärendenas handlägg-

ning, vilket förslag 1964 års riksdag antagit såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling. Följdändringen rör 8 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Följdändringar till grundlagsförslaget rörande lagrådet

Förslag till ny lagrådslag

De i allmän lag meddelade bestämmelserna om lagrådet är upptagna i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 7) om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd.

Promemorian. I promemorian förordas, att de bestämmelser, som erfordras till komplettering av § 21 regeringsformen i dess föreslagna nya lydelse, upptages i en ny lag, avsedd att ersätta 1909 års lag i ämnet. Den nya lagen föreslås i promemorian få rubriken »Lag om lagrådets sammansättning och tjänstgöring».

Remissyttrandena. Med hänsyn till omorganisationen av lagrådet finner *regeringsrättens ledamöter* det lämpligt, att 1909 års lag om tjänstgöringen i lagrådet ersättes med en ny lag. Vad angår den nya lagens rubrik anmärker ledamöterna, att det i promemorian redovisade förslaget till sådan lag huvudsakligen innehåller regler om »tjänstgöringen i lagrådet» och att det därför synes mindre adekvat att begagna uttrycket »lagrådets — — — tjänstgöring». En annan rubrik skulle därför vara att föredraga, exempelvis »Lag om lagrådets sammansättning och ledamöternas tjänstgöring»; den äldre rubriceringen synes dock utan olägenhet kunna bibehållas.

Departementschefen. I enlighet med promemorians förslag, som härutinnan godtagits eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen, bör 1909 års lag om tjänstgöringen i lagrådet ersättas av en ny lag, upptagande de bestämmelser som skall komplettera reglerna i § 21 regeringsformen i dess föreslagna nya lydelse. Den nya lagen synes mig lämpligen kunna er hålla rubriken »Lag om lagrådet».

1 §.

Promemorian. I promemorian föreslås att lagrådet skall utgöras av en ordinarie avdelning och, under tid Kungl. Maj:t så förordnar, en extra avdelning. Denna bestämmelse har kompletterats med ett stadgande om att varje avdelning är behörig att handlägga på lagrådet ankommande ärenden. I promemorian föreslås vidare att, då lagrådet arbetar på två avdelningar,

de i lagrådet förekommande ärendena skall fördelas mellan avdelningarna efter grunder, som beslutas av lagrådet samfällt.

Vad särskilt angår den extra lagrådsavdelningens tjänstgöring anses i promemorian flera skäl tala för att Kungl. Maj:t genom en särskild föreskrift i lagrådslagen erhåller befogenhet att bestämma tiden för denna avdelnings verksamhet. Enligt promemorian vinnes härigenom garantier för att förstärkningen av lagrådet sättes in under sådana perioder, då omfattningen av de lagförslag, som skall granskas av lagrådet, kan antagas bli särskilt stor, något som Kungl. Maj:t genom sin överblick över lagstiftningsarbetet har de bästa möjligheterna att bedöma. I promemorian förutsättes, att erforderliga upplysningar inhämtas från den ordinarie lagrådsavdelningens ledamöter, innan förordnande meddelas om att den extra lagrådsavdelningen skall träda i tjänst. Med hänsyn till att det endast i undantagsfall torde vara möjligt att vid förordnandets meddelande bestämma tiden för dess varaktighet utgår promemorian från att förordnande om tjänstgöring på extra avdelning som regel får karaktären av tillsvidareförordnande, varav följer att särskilt beslut får meddelas om indragning av den extra lagrådsavdelningen, när arbetsbördan i lagrådet minskar och kan bemästras av den ordinarie avdelningen ensam. Innan beslut härom fattas, förutsättes nödiga upplysningar bli inhämtade från lagrådets ledamöter.

Remissyttrandena. Enligt *högsta domstolens ledamöter* bör riktmärket för en reform vara, att dubblering av lagrådet blir en undantagsföreteelse, avsedd endast för perioder av hittills knappast känd lagstiftningsaktivitet. Denna avsikt med reformen bör enligt ledamöternas uppfattning komma till uttryck i lagtexten. Vad angår den föreslagna bestämmelsen om att en extra avdelning skall finnas »under tid Kungl. Maj:t så förordnar», finner ledamöterna tidsangivelsen i bestämmelsen mindre väl överensstämmande med tanken i promemorian att förordnande regelmässigt skall gälla tills vidare (intill den två-åriga tjänstgöringsperiodens utgång) och att särskilt indragningsbeslut skall meddelas, när arbetet på avdelningar skall upphöra. Ledamöterna framhåller såsom angeläget, att förordnande om tjänstgöring på extra avdelning meddelas i god tid innan den extra avdelningen skall börja sin verksamhet, så att tjänstgöringsindelningen i högsta domstolen och arbetet där kan ordnas med hänsyn till lagrådets dubblering. Dylikt förordnande bör icke meddelas utan att samråd skett med högsta domstolen. *Regeringsrättens ledamöter* betonar likaledes vikten av att förestående förändringar beträffande lagrådets uppdelning på avdelningar i god tid kommer till regeringsrättens kännedom, eftersom regeringsrättens arbetsschema är utarbetat med hänsyn till antalet där tjänstgörande ledamöter.

Departementschefen. Såsom jag inledningsvis berört, är syftet med det förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen, som förelagts 1964 års

riksdag och av denna antagits såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, att bereda lagrådet möjlighet att vid behov arbeta på avdelningar. Till fullföljande av detta syfte bör i lagrådslagen föreskrivas, att lagrådet skall utgöras av en ordinarie och en extra avdelning. Såsom förordats i promemorian, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att i det särskilda fallet bestämma under vilken tid lagrådets extra avdelning skall vara i verksamhet. I anledning av den anmärkning, som högsta domstolens ledamöter på denna punkt framställt mot tidsangivelsen i promemorians lagförslag, vill jag föreslå, att regeln i ämnet konstrueras så, att Kungl. Maj:t förordnar, när den extra avdelningen skall träda i tjänst och när dess verksamhet skall upphöra. Regeln bör kompletteras med en föreskrift om att förordnande att extra avdelningen skall träda i tjänst må meddelas, när lagrådets arbetsbörda kan antagas bli särskilt betungande. Därmed torde det under remissbehandlingen framförda önskemålet att i lagtexten ange, i vilken situation den extra avdelningen är avsedd att träda i funktion, bli tillgodosett. Den angivna situationen torde i huvudsak komma att inträda, då särskilt omfattande lagförslag förekommer till granskning i lagrådet utan att lagstiftningsaktiviteten i övrigt samtidigt minskar. Till undvikande av missförstånd bör måhända nämnas, att den extra avdelningens tjänstgöringstid icke med nödvändighet behöver falla inom ramen för sådan tvåårsperiod, vid vars utgång personuppsättningen i lagrådet normalt växlar. Såsom antytts i promemorian, är det lämpligt att Kungl. Maj:ts beslut rörande den extra avdelningens tjänstgöring föregås av samråd med företrädare för därav berörda organ, d. v. s. lagrådet, högsta domstolen och regeringsrätten. Dylikt beslut bör självfallet meddelas i så god tid före dess genomförande, att tjänstgöringsförhållandena i högsta domstolen och regeringsrätten hinner anpassas därefter.

Någon föreskrift, att varje tjänstgörande lagrådsavdelning är behörig att handlägga på lagrådet ankommande ärenden, torde icke erfordras i lagrådslagen.

Då den extra avdelningen är i tjänst, bör i enlighet med promemorians förslag ärendena fördelas mellan avdelningarna på sätt dessa samfällt bestämmer.

2 §.

Gällande bestämmelser. Enligt 1909 års lagrådslag skall de tre justitieråd och det regeringsråd, vilka tillsammans utgör lagrådet, utses, justitieråden av högsta domstolen och regeringsrådet av regeringsrätten (1 § första punkten). Tjänstgöringsperiod i lagrådet är enligt samma lag två år, räknade från början av högsta domstolens höstsession (2 § första punkten).

Promemorian. I promemorian föreslås bl. a., att högsta domstolen skall utse de justitieråd och regeringsrätten det eller de regeringsråd, som skall tjänstgöra i lagrådet, med angivande tillika huruvida tjänstgöringen skall

avse den ordinarie eller den extra avdelningen. Enligt promemorian skall med utseende av ledamöter på extra avdelning kunna anstå, till dess förordnande meddelats om att denna avdelning skall träda i tjänst. Tjänstgöringsperiod i lagrådet skall enligt promemorian allttjämt vara två år, räknat från början av högsta domstolens höstsession. Då ledamöter på extra avdelning utses under sådan tjänstgöringsperiod, skall deras förordnande enligt promemorian avse återstoden av perioden.

I anslutning till den sålunda föreslagna ordningen framhålles i promemorian bl. a. att de regler, som 1909 års lag upptager i fråga om behörighet och skyldighet för justitieråd och regeringsråd att tjänstgöra i lagrådet och om tiden för sådan tjänstgöring, är så utformade att de garanterar en viss kontinuerlig ändring av lagrådets personaluppsättning, detta för att undvika att lagrådet blir en av samma medlemmar ständigt bestående institution och för att få till stånd en växelverkan mellan lagstiftning och lagskipning till gagn för båda verksamhetsgrenarna. Dessa regler har enligt promemorian erfarenhetsmässigt visat sig väl avvägda. Högsta domstolens ledamöter har i sina yttranden över ett år 1926 utarbetat utkast till reformförslag även givit uttryck åt den uppfattningen, att dessa regler icke lämpligen bör borttagas. Det synes därför angeläget att vid en omorganisation av lagrådet i möjligaste mån bibehålla gällande bestämmelser om tjänstgöringen i lagrådet. Några olägenheter torde icke uppkomma om ifrågasvarande bestämmelser i 1909 års lag i huvudsak oförändrade göres tillämpliga å de ordinarie lagrådsledamöternas tjänstgöring. Då avgörande hinder häremot icke synes föreligga, förefaller det enligt promemorian mest ändamålsenligt att låta dessa bestämmelser i allt väsentligt gälla jämväl tjänstgöringen på den extra lagrådsavdelningen. Härigenom skulle med avseende på behörighet och skyldighet för justitieråd och regeringsråd att tjänstgöra i lagrådet samma regler i huvudsak bli tillämpliga vare sig fråga är om tjänstgöring på den ordinarie eller den extra lagrådsavdelningen. För båda avdelningarnas ledamöter skulle i princip gälla en tjänstgöringsperiod om två år. Med den angivna ordningen möjliggöres att i förväg utsedda ledamöter kan stå till förfogande för tjänstgöring på den extra avdelningen, om denna behöver träda i verksamhet under sådan tjänstgöringsperiod eller del därav. Hinder synes enligt promemorian dock icke behöva föreligga att låta valet av ledamöter på den extra avdelningen anstå till dess Kungl. Maj:t meddelar förordnande om att denna avdelning skall träda i tjänst. Utses ledamöter på den extra avdelningen under en tjänstgöringsperiod, bör deras tjänstgöringsförordnande avse endast återstoden av denna period.

Remissyttrandena. *Högsta domstolens ledamöter* anser att valet av de ledamöter, som skall ingå i den extra avdelningen, i regel bör ske samtidigt med valet av ledamöter på den ordinarie avdelningen. Det synes mindre

lämpligt, att valet sker först sedan det blivit bestämt eller bekant vilket lagförslag som föranlett dubbleringsförfarandet.

Departementschefen. Såsom föreslagits i promemorian bör det tillkomma högsta domstolen och regeringsrätten att liksom hittills utse de domstolsledamöter, som skall ingå i lagrådet, samt att därvid bestämma vilken lagrådsavdelning de utsedda skall tillhöra. För närvarande gäller att de domstolsledamöter, som skall vara ledamöter av lagrådet, utses för en period om två år, räknat från början av högsta domstolens höstsession. Denna regel bör alltjämt bibehållas och gälla jämväl ledamöterna på lagrådets extra avdelning. Med hänsyn till vad högsta domstolens ledamöter anfört i sitt remissvar, anser jag mig icke böra föreslå sådan möjlighet till undantag härifrån, som i promemorian förordats beträffande den extra avdelningens ledamöter.

Den tvåårsperiod, för vilken justitieråd och regeringsråd på såväl den ordinarie som den extra avdelningen sålunda skall utses, synes lämpligen kunna benämnas »lagrådsperiod».

3 §.

Departementschefen. Såsom närmare framgår av förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen avses Kungl. Maj:t få befogenhet att förordna person utanför de aktiva justitierådens och regeringsrådets krets att tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet i justitieråds ställe. I enlighet med den tanke, som konstitutionsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (KU 1964:19) framfört, bör samråd äga rum med högsta domstolen, innan ersättare för justitieråd förordnas. Någon uttrycklig bestämmelse härom synes icke behövlig. Däremot erfordras en reglering av frågan på vem det skall ankomma att avgöra, vilket justitieråd som skall ersättas av en av Kungl. Maj:t förordnad lagrådsledamot. I överensstämmelse med vad jag uttalat i prop. 1964:140 bör det tillkomma högsta domstolen att besluta i denna fråga. Skulle tjänstgöringstiden för den av Kungl. Maj:t utsedde ledamoten komma att omfatta delar av olika lagrådsperioder, kan högsta domstolen behöva på nytt besluta i frågan, då ny uppsättning justitieråd utses för lagrådsavdelningen. När det av Kungl. Maj:t meddelade tjänstgöringsförordnandet för ledamoten upphör, återtager det justitieråd, som han ersatt, automatiskt sitt ledamotskap i lagrådet.

4 §.

Gällande bestämmelser. I 1909 års lagrådslag är tjänstgöringen för de av högsta domstolen och regeringsrätten utsedda lagrådsledamöterna ej ovillkorligen fixerad till en tvåårstid. Har vid tjänstgöringsperiods utgång behandlingen av något ärende påbörjats men ej hunnit avslutas, skall nämligen enligt 2 § andra punkten i lagen de avgående ledamöterna bestrida tjänstgöringen i lagrådet, till dess ärendet blivit slutligen handlagt.

Promemorian. Nu gällande bestämmelse om viss förlängning av tjänstgöringstiden för sådana lagrådsledamöter, som vid tjänstgöringsperiods utgång påbörjat men icke hunnit slutföra behandlingen av något ärende, föreslås i promemorian bli tillämplig på såväl ledamöter på den ordinarie avdelningen som ledamöter på den extra avdelningen. Vad särskilt angår tjänstgöringen på den extra avdelningen ligger det i sakens natur att, om denna avdelning skall indragas, Kungl. Maj:t meddelar förordnande härom på sådant sätt att tjänstgörande ledamöter på denna avdelning hinner slutbehandla redan påbörjade ärenden. Någon särskild föreskrift om fortsatt behandling av påbörjat ärende erfordras enligt promemorian därför icke för denna situation.

Departementschefen. I nära anslutning till gällande rätt och i huvudsaklig överensstämmelse med vad i promemorian förordats föreslår jag, att om vid lagrådsperiods utgång behandlingen av ärende påbörjats men icke hunnit avslutas, de justitieråd och regeringsråd, som deltagit däri, skall till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på avdelningen i stället för dem som utsetts för den nya perioden. För ledamot, som förordnats att i justitieråds ställe tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet, torde Kungl. Maj:t komma att bestämma tjänstgöringstiden så, att denne icke skall behöva avbryta pågående handläggning av ett ärende.

5 §.

Gällande bestämmelser. I 1909 års lagrådslag har i 3 § vissa bestämmelser meddelats om ersättare för lagrådsledamot. Om ledamot, som utsetts av högsta domstolen eller regeringsrätten, avgår från sitt justitieråds- eller regeringsrådsämbete eller får förfall, tjänstgör enligt dessa bestämmelser i hans ställe såsom ledamot den som utses därtill. Den som tjänstgjort under förfall för annan må, om lagrådet finner det lämpligt, efter förfallets upphörande fortfara med tjänstgöringen, till dess slutbehandling skett av ärende, i vars handläggning han förut deltagit.

Promemorian. I promemorian föreslås, att förevarande bestämmelser oförändrade skall överföras till den nya lagrådslagen.

Departementschefen. Om lagrådsledamot, som utsetts av högsta domstolen eller regeringsrätten, avgår från sitt domarämbete eller får förfall, bör det liksom hittills ankomma på högsta domstolen eller regeringsrätten att vid behov utse annat justitieråd eller regeringsråd att tjänstgöra i hans ställe. Likaså bör i överensstämmelse med gällande rätt den som tjänstgjort under förfall för annan, om så finnes lämpligt, kunna efter förfallets upphörande fortsätta att tjänstgöra i dennes ställe, till dess ärende i vars

handläggning han förut deltagit blivit slutligt handlagt. Befogenhet att besluta härom bör tillkomma vederbörande lagrådsavdelning.

6 §.

Gällande bestämmelser. I gällande lagrådslag har vissa begränsningar stadgats i fråga om behörigheten och skyldigheten för justitieråd och regeringsråd att tjänstgöra i lagrådet. Justitieråd får sålunda icke tjänstgöra i lagrådet förrän han minst två år beklätt justitierådsämbete (4 § första stycket). Vidare är föreskrivet att justitieråd eller regeringsråd, som under en tjänstgöringsperiod tjänstgjort minst ett år i lagrådet, icke efter periodens slut får utan särskilda skäl ånyo tjänstgöra där förrän efter viss tids förlopp, justitieråd först efter två tjänstgöringsperioder och regeringsråd först efter en tjänstgöringsperiod (4 § andra stycket). Justitieråd, som uppnått sextio års ålder eller minst femton år innehaft justitieråds- eller regeringsrådsämbete, får inte utan eget samtycke utses att tjänstgöra i lagrådet (5 §).

Promemorian. Promemorians förslag till ny lagrådslag upptager i denna del samma regler som gällande lagrådslag.

Remissyttrandena. *Högsta domstolens ledamöter (majoriteten)* finner det av praktiska skäl vara påkallat med en sådan jämkning av promemorians förslag, att justitieråd liksom regeringsråd skall redan efter en tjänstgöringsperiod äga ånyo tjänstgöra i lagrådet. *Atta justitieråd* ifrågasätter för sin del om den nya lagrådslagen över huvud behöver innehålla någon regel motsvarande den som är upptagen i 4 § andra stycket av 1909 års lag. Förbudet för justitieråd att tjänstgöra i lagrådet förrän han minst två år beklätt justitierådsämbete bör enligt dessa domstolsledamöters mening utgå, därest till ordinarie lagrådsledamot skall kunna utses person utanför högsta domstolen och regeringsrätten. *Justitiekanslersämbetet* finner det otvivelaktigt vara ett intresse att justitieråds tjänstgöringsperioder i lagrådet icke kommer alltför tätt. Om gällande regler rörande justitieråds behörighet och skyldighet att tjänstgöra i lagrådet bibehålles oförändrade och om den extra lagrådsavdelningen kommer att vara i verksamhet under en längre tidsperiod, måste man enligt ämbetet räkna med att längre intervaller mellan tjänstgöringsperioderna än stadgad minimitid knappast kan väntas förekomma vid en ordinär åldersfördelning bland justitieråden. Detta förhållande torde emellertid ej i nämnvärd grad påverkas av om ledamotsantalet i högsta domstolen ökas från 24 till 25. Om genomsnittsåldern för utnämning till justitieråd skulle komma att ligga vid 50 år eller däröver, synes den situationen kunna inträffa, att tillräckligt antal justitieråd med rätt och skyldighet att tjänstgöra i lagrådet ej står till förfogande. Ej heller

denna situation torde dock med någon säkerhet bemästras genom utnämning av ytterligare ett justitieråd. Vad sålunda anförts bör enligt ämbetet föranleda att den närmare utformningen av bestämmelserna om justitierådens tjänstgöring i lagrådet överväges ytterligare. Härvid kan närmast ifrågakomma antingen att minska den stadgade intervallen på fyra år mellan tjänstgöringar i lagrådet eller att höja den ålder, efter vilken skyldighet att tjänstgöra i lagrådet ej skall föreligga.

Regeringsrättens ledamöter erinrar om att stadgandet i 4 § första stycket gällande lagrådslag grundats därpå att justitieråd ansetts böra före sin lagrådstjänstgöring ha inom högsta domstolen förvärvat erforderlig erfarenhet i lagskipningen. Motsvarande bestämmelse för regeringsråd kunde uppenbarligen icke upptagas i 1909 års lag. Bestämmelserna i andra stycket av samma lagrum har å sin sida motiverats med att tjänstgöringen i lagrådet icke genom upprepade förordnanden för en och samma ledamot bör få karaktären av en fast befattning, skild från vederbörandes egentliga ämbete. Att i sistnämnda bestämmelser skillnad gjorts mellan justitieråd och regeringsråd, har sin grund i att antalet regeringsråd ursprungligen var så ringa och att därjämte enligt § 18 regeringsformen endast två tredjedelar av hela antalet regeringsråd ovillkorligen skall vara lagfarna. Med hänsyn till numera rådande förhållanden torde emellertid anledning icke längre föreligga att i något av berörda hänseenden bibehålla en skillnad mellan justitieråd och regeringsråd. Vad som därutinnan gäller för justitieråd och i promemorian förutsatts alltjämt skola gälla för dem torde enligt regeringsrättsledamöternas mening därför i den nya lagrådslagen böra stadgas jämväl för regeringsråd. Även stadgandet i 5 § gällande lagrådslag bör göras tillämpligt jämväl på regeringsråd. Liksom för justitieråd bör således också för regeringsråd gälla att han, sedan han uppnått 60 års ålder eller minst 15 år innehaft justitieråds- eller regeringsrådsämbete, ej må utan sitt medgivande utses att tjänstgöra i lagrådet. Med avseende på både justitieråd och regeringsråd kan dock behöva göras reservation för det fall att annan behörig ledamot av vederbörande domstol ej kan utses.

Departementschefen. Såsom påpekats under remissbehandlingen, torde nu gällande förbud för justitieråd att tjänstgöra i lagrådet, förrän han minst två år beklätt justitierådsämbete, böra utgå, om i enlighet med grundlagsförslaget rörande lagrådet möjlighet införes att förordna person utanför justitierådens och regeringsrådets krets att tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet i justitieråds ställe. Härigenom tillgodoses i viss mån även intresset att tillräckligt antal justitieråd med rätt och skyldighet att tjänstgöra i lagrådet finnes att tillgå.

Däremot bör alltjämt en sådan ordning bibehållas, att justitieråd eller regeringsråd, som under en lagrådsperiod tjänstgjort minst ett år i lagrådet, i princip icke skall äga att ånyo tjänstgöra där förrän efter viss tids

förlopp. Om möjlighet införes att dubblera lagrådet och alltså taga flera justitieråd än för närvarande i anspråk för lagrådstjänstgöring, bör emellertid, såsom högsta domstolens flesta ledamöter funnit, denna tid för justierådets vidkommande förkortas. I annat fall kan man riskera, att tillräckligt antal justitieråd med behörighet och skyldighet att tjänstgöra i lagrådet icke finnes. I likhet med vad nu gäller för regeringsråd torde därför justitieråd böra vara behörig att på nytt tjänstgöra i lagrådet efter en mellanliggande lagrådsperiod. Liksom för närvarande bör undantag härifrån kunna ske, när särskilda skäl påkallar det. Den nuvarande regeln, att justitieråd, som uppnått sextio års ålder eller minst femton år innehaft justitieråds- eller regeringsrådsämbete, icke utan eget samtycke får utses att tjänstgöra i lagrådet, bör bibehållas men i enlighet med vad regeringsrättens ledamöter förordat utsträckas att gälla jämväl regeringsråd. Något undantag från denna regel synes lika litet som för närvarande erforderligt, om justitieråd, såsom jag här förordat, redan efter en lagrådsperiod blir behörig att på nytt tjänstgöra i lagrådet och förbudet att utse justitieråd med kort ämbetslid till ledamot av lagrådet tillika borttages.

7 §.

Gällande bestämmelser. När högsta domstolen utser de justitieråd och regeringsrätten det regeringsråd, som skall ingå i lagrådet, skall enligt 1 § andra punkten 1909 års lagrådslag, om laga hinder icke möter, alla justitieråden eller regeringsråden deltaga i ärendet. Justitieråd är dock ej pliktig att deltaga, när han är befriad från tjänstgöringsskyldighet.

Promemorian. Promemorians lagförslag upptager motsvarande föreskrifter.

Departementschefen. Bestämmelsen i 1 § andra punkten gällande lagrådslag bör med vissa jämkningar överföras till den nya lagrådslagen. Bestämmelsen bör utsträckas att gälla samtliga de ärenden, som enligt den nya lagrådslagen ankommer på högsta domstolen eller regeringsrätten. Vidare bör den jämkningen ske, att regeringsråd i likhet med justitieråd icke skall vara skyldig att deltaga i sådant ärende, när han är befriad från tjänstgöringsskyldighet.

8 §.

Gällande bestämmelser. I 6 § första stycket gällande lagrådslag stadgas, att ledamot, som utsetts av högsta domstolen eller regeringsrätten, skall deltaga i handläggningen av alla i lagrådet förekommande ärenden. Enligt paragrafens andra stycke skall justitieråd, som börjat tjänstgöra i lagrådet, utan hinder därav deltaga i behandling av mål eller ärende, varmed han förut i högsta domstolen tagit befattning vid huvudförhandling eller annan

handläggning för slutligt avgörande, liksom också i handläggning av mål, som enligt förordnande av någon högsta domstolens avdelning skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet. Likaså skall regeringsråd, som börjat tjänstgöra i lagrådet, utan hinder därav delta i slutlig behandling av mål eller ärende, varmed han förut i regeringsrätten tagit befattning.

Promemorian. I promemorian föreslås att de justitieråd och det regeringsråd, som tjänstgör på lagrådsavdelning, skall delta i alla på avdelningen förekommande ärenden samt att bestämmelsen härom skall upptagas i lagrådslagen. Vidare föreslås en enhetlig bestämmelse i lagrådslagen om skyldighet för justitieråd och regeringsråd, som tjänstgör i lagrådet, att likväl delta i behandling av mål eller ärende, varmed han förut i högsta domstolen eller regeringsrätten tagit befattning vid handläggning för slutligt avgörande, liksom också i behandling av mål, som skall avgöras av högsta domstolen eller regeringsrätten i dess helhet.

Departementschefen. Enligt det i prop. 1964: 140 framlagda och av riksdagen såsom vilande antagna förslaget om ändrad lydelse av § 21 regeringsformen skall grundlagsparagrafen jämväl innehålla bestämmelse om vilka ledamöter av lagrådet som skall delta i ärendes behandling. Om detta förslag slutligt antages, erfordras därför i den nya lagrådslagen icke någon motsvarighet till regeln i 6 § första stycket nuvarande lagrådslag.

Den i promemorian föreslagna bestämmelsen om skyldighet för justitieråd och regeringsråd, som tjänstgör i lagrådet, att likväl delta i behandlingen av visst mål eller ärende i högsta domstolen eller regeringsrätten, kan jag i huvudsak godtaga och jag föreslår, att den med vissa jämkningar upptages i förevarande paragraf.

9 §.

Gällande bestämmelser. I 6 § tredje stycket gällande lagrådslag föreskrives att ledamot av lagrådet är berättigad att årligen åtnjuta tre månaders ledighet under tid, som lagrådet bestämmer.

Promemorian. Nyssnämnda bestämmelse har i promemorians lagförslag ansetts höra gälla ledamot på ordinarie lagrådsavdelning. I promemorian föreslås, att samma bestämmelse skall gälla jämväl för ledamot på extra lagrådsavdelning, så länge förordnande om denna avdelnings tjänstgöring äger giltighet.

Remissyttrandena. Högsta domstolens ledamöter finner innebörden av förslaget i vad gäller ledamöterna på extra avdelningen vara oklar.

Departementschefen. Den nuvarande regeln, enligt vilken lagrådsledamot är berättigad att årligen åtnjuta tre månaders ledighet, torde i sak böra bibehållas för ledamot på ordinarie avdelning. Det bör ankomma på avdelningen eller, om båda avdelningarna är i tjänst, på dessa samfällt att bestämma, hur ledigheten skall förläggas. Vad angår ledamot på extra avdelning är denna avdelning avsedd att tjänstgöra endast tidvis. Längden av dess tjänstgöringstid kan komma att variera från fall till fall. Det är därför svårt att generellt bestämma hur lång ledighet där tjänstgörande ledamöter bör åtnjuta. Med hänsyn härtill vill jag föreslå, att det skall tillkomma avdelningarna samfällt att i varje särskilt fall besluta härom och om ledighetens förläggning. Ledigheten för lagrådsledamot, som tjänstgör på extra avdelning, bör naturligen icke få överstiga tre månader om året.

10 §.

Gällande bestämmelser. Har Kungl. Maj:t givit lagrådet tillkänna att under viss tid ärende ej är att förvänta till behandling, skall enligt 6 § sista stycket gällande lagrådsdag ledamöterna, där de åtnjuter ledighet, tjänstgöra, justitieråden i högsta domstolen och regeringsrådet i regeringsrätten; dock skall lagrådet utan hinder därav handlägga brådskande ärende, som föreligger eller överlämnas till dess behandling.

Promemorian. I promemorian föreslås en bestämmelse av innebörd att under tid avdelning av lagrådet ej är i verksamhet avdelningens ledamöter skall, i den mån de ej åtnjuter ledighet, tjänstgöra, justitieråd i högsta domstolen och regeringsråd i regeringsrätten. Enligt vad i promemorian framhålls är bestämmelsen avsedd att vara tillämplig på såväl den ordinarie som den extra avdelningen. Meddelas icke förordnande om att den extra avdelningen skall vara i tjänst, skall sålunda avdelningens ledamöter tjänstgöra i sina respektive domstolar. Om giltighetstiden för sådant förordnande utgår, skall den extra avdelningens ledamöter enligt den föreslagna bestämmelsen återgå till sina domstolar och tjänstgöra där till dess nytt tjänstgöringsförordnande rörande den extra avdelningen meddelas. Förekommer under giltighetstiden för samma förordnande icke ärenden i sådan omfattning i lagrådet, att arbete kan bedrivas i full utsträckning på såväl den ordinarie som den extra avdelningen, synes enligt promemorian hinder icke möta mot att lagrådsärendena så fördelas, att tjänstgöringen i lagrådet upprätthålles av allenast den ena avdelningen. Enligt promemorian skall bestämmelsen i dylikt fall föranleda, att ledamöterna på den andra avdelningen, i den mån de ej åtnjuter ledighet, återgår till tjänstgöring i högsta domstolen eller regeringsrätten. Bestämmelsen är enligt promemorian också avsedd att ersätta de i 6 § sista stycket av 1909 års lagrådsdag meddelade föreskrifterna och vara tillämplig på de mera sällsynta fall, då något ärende över huvud icke föreligger för lagrådets behandling. I dylika

fall avses sålunda samtliga i lagrådet tjänstgörande ledamöter skola, i den mån de ej åtnjuter ledighet, återgå till sina respektive domstolar.

Det förutsättes i promemorian att lagrådsledamöter, som återbördas till högsta domstolen och regeringsrätten, skall tjänstgöra på redan bestående avdelningar inom sina respektive domstolar, oaktat dessa avdelningars ledamotsantal därigenom tillfälligt ökas, och att redan uppgjord tjänstgöringsindelning inom högsta domstolen och regeringsrätten sålunda icke skall behöva väsentligen rubbas genom den föreslagna ordningen. I promemorian påpekas, att ledamotstillskottet från lagrådet medför den fördelen, att det blir möjligt att i viss utsträckning fylla genom inträffade sjukdomsfall eller andra förfall uppkomna vakanser på dessa domstolars avdelningar.

Remissyttrandena. Enligt vad *högsta domstolens ledamöter* framhåller innebär den i promemorian föreslagna bestämmelsen beträffande såväl ordinarie som extra avdelningen att ledamöterna skall återgå till domstolsarbete när avdelningen »ej är i verksamhet». Innebörden av uttrycket är enligt ledamöternas mening ej helt tydlig. Att föredraga torde vara att beträffande den ordinarie avdelningen behålla nuvarande regel, enligt vilken återgång sker först när Kungl. Maj:t meddelat att ärende ej är att förvänta, samt att det beträffande extra avdelningen föreskrives, att ledamöterna skall återgå så snart till behandling icke förefinnes något avdelningen tilldelat ärende. Det synes böra iakttagas, att ordinarie avdelningen handlägger så många ärenden som möjligt och att extra avdelningen tilldelas ärenden blott då det är påkallat för arbetets nödvändiga bedrivande.

Departementschefen. Vad först angår lagrådets extra avdelning bör givetvis justitieråd och regeringsråd, som hör till denna avdelning, tjänstgöra i högsta domstolen respektive regeringsrätten under tid då förordnande icke gäller att extra avdelningen skall vara i tjänst. Att stadga undantag från denna regel för det fall, att avdelningens ledamöter åtnjuter ledighet, synes icke behövt. Tidpunkten för hävande av dylikt förordnande kan nämligen förutsättas bli så bestämd, att den ledighet, vartill avdelningens ledamöter är berättigade, kommer att falla inom ramen för förordnandets giltighet.

För justitieråd och regeringsråd på lagrådets ordinarie avdelning torde, såsom högsta domstolens ledamöter funnit, nuvarande ordning kunna bibehållas, enligt vilken återgång till respektive domstolar sker när Kungl. Maj:t meddelat lagrådet att något ärende ej är att förvänta till behandling. Av regeln torde böra framgå att återgång sker för den tid som angivits i Kungl. Maj:ts meddelande. Liksom hittills bör undantag göras för det fall att ledamöterna åtnjuter ledighet, som i 9 § sägs. Har justitieråd och regeringsråd på lagrådets ordinarie avdelning återgått till domstolsarbete, bör de i överensstämmelse med vad nu gäller vara skyldiga att utan hinder härav

deltaga i handläggningen av brådskande ärende, som ankommer på avdelningen.

Ikraftträdande m. m.

Promemorian. Med hänsyn till att tjänstgöringsperiod i lagrådet enligt de nya bestämmelserna alltjämt skall räknas från början av högsta domstolens höstsession, anses i promemorian lämpligt att avpassa tidpunkten för den nya lagrådslagens ikraftträdande så, att den i stort sett sammanfaller med den tidpunkt, då höstsessionen börjar i nämnda domstol. I promemorian föreslås, att den nya lagen skall träda i kraft den 15 september 1965. Uppdrag såsom ledamot av lagrådet, vilket meddelats med stöd av bestämmelserna i nu gällande lag om tjänstgöringen i lagrådet, föreslås skola upphöra vid den nya lagrådslagens ikraftträdande. Promemorians förslag innebär således, att den tjänstgöringsperiod i lagrådet, som tagit sin början i september 1964, avkortas med ungefär ett år och att ny tjänstgöringsperiod börjar i samband med nya lagens ikraftträdande den 15 september 1965.

Remissyttrandena. *Högsta domstolens ledamöter* erinrar om att de föreslagna övergångsbestämmelserna ej innehåller någon motsvarighet till den i lagförslaget intagna föreskriften angående slutförandet av påbörjat ärende. *Regeringsrättens ledamöter* gör samma påpekande och tillägger att lagrådsledamot, som avgår på grund av övergångsbestämmelserna, ej torde med hänsyn till föreskrifterna i den nya lagen bli valbar för nästföljande tjänstgöringsperiod. Enligt regeringsrättsledamöternas uppfattning måste det därför förutsättas, att det under den avkortade perioden tjänstgörande lagrådet icke belastas med andra arbetsuppgifter än som kan medhinnas före tvångsupplösningen, varvid ledamöternas behov av sommarledighet icke får förbises. Anses lagstiftningsarbetet ej kunna planeras på angivet sätt, bör övergångsbestämmelserna kompletteras med ett stadgande, som möjliggör slutförande av påbörjat ärende.

Departementschefen. Såsom i promemorian framhållits torde det vara lämpligt att ändringen av lagrådets organisation genomföres vid en tidpunkt, som så nära som möjligt ansluter sig till början av högsta domstolens höstsession. Under förutsättning att det av riksdagen såsom vilande antagna förslaget om ändring av § 21 regeringsformen blir slutligt godkänt av 1965 års vårriksdag föreslår jag, att den nya lagrådslagen får träda i kraft den 1 oktober 1965.

Den tjänstgöringsperiod i lagrådet, som tagit sin början den 21 september 1964, bör i enlighet med vad i promemorian förutsatts utgå vid den nya lagens ikraftträdande. Det övergångsstadgande, som erfordras i detta hänseende, synes mig emellertid böra kompletteras med en föreskrift, som

möjliggör för de avgående lagrådsledamöterna att slutföra behandlingen av ärende, påbörjat före den nya lagens ikraftträdande. Föreskriften torde lämpligen kunna innehålla, att om lagrådets ledamöter vid nya lagens ikraftträdande påbörjat men icke hunnit slutföra behandlingen av något ärende, de skall till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på lagrådets ordinarie avdelning i stället för dem som utses för den nya perioden. Före den nya lagens ikraftträdande bör högsta domstolen och regeringsrätten med tillämpning av nya lagens bestämmelser utse de justitieråd och regeringsråd, vilka skall vara ledamöter av lagrådet för den lagrådsperiod som börjar den 1 oktober 1965.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring

Gällande bestämmelser. I 1 § första stycket lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring föreskrives att högsta domstolen skall utgöras av tjugofyra justitieråd, av vilka tre tjänstgör i lagrådet.

Promemorian. Enligt promemorian bör antalet justitieråd och antalet regeringsråd höjas i samma mån som ytterligare personal från högsta domstolen och regeringsrätten tages i anspråk för laggranskningsuppgifter. Härigenom förhindras, att den dömande personalen i dessa domstolar blir mindre än den som nu står till förfogande för detta ändamål. Med utgångspunkt från det reformförslag rörande lagrådet, som i promemorian redovisats, förordas för högsta domstolens vidkommande att ytterligare ett justitierådsämbete inrättas. I promemorian föreslås i enlighet härmed, att i förevarande paragraf i vad den angår antalet justitieråd skall stadgas, att högsta domstolen skall utgöras av tjugofem justitieråd.

Remissyttrandena. I fråga om remissorganens ställningstagande till spörsmålet om en ökning av justitierådets antal torde få hänvisas till den remissammanställning, som gjorts i prop. 1964: 140 s. 68 ff.

Departementschefen. I nyssnämnda proposition har jag i anslutning till förslaget om ändrade grundlagsbestämmelser rörande lagrådet även berört frågan om en ökning av antalet justitieråd. I denna fråga uttalade jag, att någon sådan ökning icke torde vara behövlig så länge icke flera än fyra justitieråd togs i anspråk för laggranskande uppgifter, med hänsyn bl. a. till att en omläggning av nådeärendenas behandling kunde förväntas medföra en viss lättnad i högsta domstolens arbetsbörda. Jag framhöll vidare, att om flera än fyra justitieråd — på grund av till äventyrs uppkommande svårigheter att till lagrådet knyta någon utomstående för uppgiften lämpad

jurist eller eljest — skulle engageras i lagrådets verksamhet, det fick bero på en prövning in concreto av arbetsläget i högsta domstolen, huruvida antalet justitieråd skulle ökas till tjugofem eller tjugosex. Om sådan ökning skett, borde enligt min mening antalet justitieråd, i den mån så kunde ske till följd av inträffade ledigheter, åter nedbringas, så snart förutsättningar för ökning icke längre förelåg, vare sig detta berodde på att lagrådets tjänstgöring på två avdelningar upphört eller att utomstående jurist sedermera förordnats att ersätta justitieråd såsom ledamot av lagrådet eller på att arbetsläget i högsta domstolen förbättrats. Jag föreslår att bestämmelserna om justitierådens antal utformas i enlighet med dessa synpunkter. De här för erforderliga ändringarna av 1 § första stycket lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring synes mig kunna ske på så sätt att nu gällande bestämmelse, enligt vilken högsta domstolen utgöres av tjugofyra justitieråd, bibehålles såsom huvudregel men kompletteras med ett stadgande av innebörd att, när mer än fyra justitieråd beräknas komma att tjänstgöra i lagrådet, Kungl. Maj:t äger bestämma att antalet justitieråd skall ökas till tjugofem eller tjugosex. I paragrafen bör även föreskrivas, att när skäl för ökning icke längre föreligger, antalet justitieråd åter skall nedbringas, så snart det kan ske till följd av justitieråds avgång. De sålunda föreslagna ändringarna av 1 § torde böra träda i kraft den 1 oktober 1965.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt

Gällande bestämmelser. I 1 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt stadgas, att regeringsrätten skall utgöras av sju regeringsråd, av vilka en tjänstgör i lagrådet. Med iakttagande av att regeringsrättens arbete skall fortgå minst fyrtio veckor om året äger enligt föreskrift i paragrafen de i regeringsrätten tjänstgörande ledamöterna sig emellan fördela tjänstgörings-skyldigheten.

Vad i nyssnämnda lagrum stadgats har tillfälligtvis satts ur kraft och ersatts av vissa bestämmelser meddelade i särskild lag, senast i lagen den 23 mars 1956 (nr 73) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal. Enligt denna lag skall — med den lydelse lagens bestämmelse har efter senast år 1962 vidtagna ändringar — regeringsrätten t. o. m. den 30 september 1965 utgöras av sexton regeringsråd, varefter antalet regeringsråd skall, i den mån så kan ske till följd av inträffade ledigheter, nedbringas till sju. En av regeringsrättens lagfarna ledamöter skall tjänstgöra i lagrådet. Regeringsrättens arbete skall fortgå minst fyrtio veckor om året. 1956 års lag stadgar också att, i den mån så med hänsyn till regeringsrådets antal lämpligen kan ske, regeringsrätten skall arbeta på avdelningar. För närvarande arbe-

tar regeringsrätten liksom högsta domstolen på tre avdelningar. Regeringsrättens avdelningar skall enligt lagen vara lika behöriga att upptaga till regeringsrättens handläggning hörande mål och ärenden. De i regeringsrätten tjänstgörande regeringsråden äger sig emellan fördela tjänstgöringsskyldigheten. Vad om måls handläggning i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet finnes föreskrivet skall, enligt vad 1956 års lag slutligen stadgar, i tillämpliga delar gälla i fråga om regeringsrätten.

Promemorian. Enligt promemorian bör en dubblering av lagrådet föranleda en ökning av regeringsrådets antal. I promemorian föreslås att ytterligare ett regeringsrådsämbete inrättas. I anslutning till förslaget härom ifrågasättes, om icke tiden är kommen att i regeringsrättslagen inarbeta de i 1956 års lag upptagna bestämmelserna om regeringsrådets antal, varigenom en önskvärd förenkling av regleringen på förevarande område skulle vinnas. Särskilda bestämmelser om tillfällig förstärkning av regeringsrätten, vilka betingats av ökad tillströmning av mål till denna domstol och därav föranledd arbetsbalans, har oavbrutet varit i kraft ända sedan 1946. Allt fortfarande är arbetsläget i regeringsrätten sådant, att det icke medger någon minskning av antalet regeringsråd. Skulle som resultat av det pågående arbetet på en omorganisation av förvaltningsrättskipningen eller eljest sådan förbättring inträda i regeringsrättens arbetssituation, att antalet regeringsråd kan nedbringas, kan möjlighet härtill lika väl öppnas genom ändring av regeringsrättslagen som genom ändring av lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal. Med hänsyn härtill förordas i promemorian, att 1956 års lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal upphäves och att bestämmelserna i denna lag inarbetas i regeringsrättslagen. I promemorian har förslag till ändrad lydelse av 1 § regeringsrättslagen utarbetats i enlighet med vad sålunda förordats. Enligt detta förslag skall paragrafen till en början upptaga stadgande om att regeringsrätten utgöres av sjuutton regeringsråd. I paragrafen utmärkes att i lagrådet skall tjänstgöra ett eller, om lagrådet arbetar på två avdelningar, två av regeringsråden. Vidare stadgas att regeringsrätten skall — såsom nu är fallet — arbeta på tre avdelningar. Enligt förslaget skall paragrafen i övrigt upptaga samma föreskrifter rörande regeringsrättens avdelningar och arbetet i regeringsrätten, som 1956 års lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal innehåller.

Remissyttrandena. Remissorganen har tillstyrkt eller lämnat utan erinran promemorians förslag om att i samband med genomförandet av den ändrade lagrådsorganisationen ytterligare ett regeringsrådsämbete inrättas, varigenom regeringsrådets antal skulle komma att ökas från sexton till sjuutton.

Det i promemorian framförda förslaget att gällande lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal upphäves och bestämmelserna däri inarbetas

i 1 § regeringsrättslagen, har likaledes godtagits av remissorganen. *Regeringsrättens ledamöter* finner förslaget härom välbetänkt och tillstyrker därför detsamma. *Förvaltningsdomstolskommittén* framhåller att det möjligen kan anses mindre lämpligt att i samband med en ökning av antalet regeringsråd, som icke tager sikte på själva domstolsarbetet, göra den nuvarande provisoriska ordningen permanent. Även om kommittén skulle finna exempelvis en ordning med två avdelningar i regeringsrätten på längre sikt mest önskvärd, finner kommittén för sin del det emellertid föga sannolikt, att en dylik organisationsbegränsning skulle kunna genomföras utan åtskillig väntetid; i betraktande kommer ju här den avsevärda målbalans, som nu finnes hos domstolen. Med hänsyn härtill vill kommittén icke motsätta sig de föreslagna ändringarna i de legislativa reglerna rörande regeringsrättens sammansättning m. m.

Departementschefen. Jag kan med vissa redaktionella jämkningar godtaga promemorians förslag, som tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Ändringarna i 1 § regeringsrättslagen torde böra träda i kraft den 1 oktober 1965, då samtidigt lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal bör upphöra att gälla.

Följdändring till grundlagsförslaget rörande nådeärendenas handläggning

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring

Gällande ordning. I 8 § förevarande lag meddelas vissa bestämmelser om högsta domstolens sammansättning vid avgivande av yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, dvs. nådeärenden. Enligt paragrafens andra punkt gäller att högsta domstolen då är beslutför med tre justitieråd. I första punkten upptages en särskild regel, som dock ej är ovillkorlig, för den situationen att vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen tillika förekommer fråga om yttrande över nådeansökan i målet. För sådant fall stadgas att de ledamöter, som deltagit i avgörande av själva målet, också bör besluta i nådefrågan.

Departementschefen. Såsom jag inledningsvis angivit har 1964 års riksdag för vidare grundlagsenlig behandling såsom vilande antagit ett i proposition 1964: 140 framlagt förslag till ändrad lydelse av bl. a. § 26 regeringsformen. Förslaget innebär i huvudsak att inhämtande av högsta domstolens

yttrande i nådeärende ej, såsom för närvarande är fallet, skall vara obligatoriskt i alla nådeärenden, som i och för sig faller inom högsta domstolens kompetensområde; om skäl att bifalla nådeansökan uppenbarligen saknas, skall inhämtande av yttrande icke vara erforderligt. I propositionen framhöll jag, att ett genomförande av detta förslag förutsätter, att nådeärendenas beredning, vilken nu är uppdelad på nedre justitierevisionen och justitiedepartementet, helt koncentreras till detta departement, där ställning får tagas till frågan om remiss till högsta domstolen i det föreliggande fallet skall ske eller icke.

Den situation, som stadgandet i 8 § första punkten lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring tar sikte på, nämligen att nådeansökan föreligger i mål, som samtidigt är föremål för högsta domstolens prövning och avgörande i sak, är mycket sällsynt. En koncentration till justitiedepartementet av beredningsförfarandet i de nådeärenden, som faller inom högsta domstolens kompetensområde, kommer — såsom jag antytt i grundlagspropositionen — att medföra, att frågan om högsta domstolens hörande blir aktuell först sedan det mål nådeansökan avser slutgiltigt avgjorts. Med en sådan ordning torde den särskilda regeln i första punkten av förevarande paragraf komma att sakna praktisk betydelse. Jag förordar därför, att regeln får utgå. I samband därmed bör paragrafens andra punkt underkastas en redaktionell jämkning.

I grundlagsförslaget har intagits övergångsstadgande av innehåll att § 26 regeringsformen i dess äldre lydelse alltjämt skall äga tillämpning intill utgången av juni månad närmast efter det att den nya lydelsen slutligt antagits. Under förutsättning att det såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av nämnda grundlagsparagraf antages definitivt av 1965 års vårriksdag, bör därför den ändrade lydelsen av 8 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring träda i kraft den 1 juli 1965.

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad som anförts i det föregående föreligger inom justitiedepartementet upprättade förslag¹ till

- 1) lag om lagrådet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring;
- 3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

¹ Förslagen, som — bortsett från vissa redaktionella jämkningar — är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har utelämnats här.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över dessa förslag måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Birgitta Liljefors

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 februari 1965.

Närvarande:

justitierådet HAGBERGH,
regeringsrådet WILKENS,
justitieråden RIBEN,
BERGSTEN.

Enligt lagrådet den 25 januari 1965 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 december 1964, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om lagrådet*, 2) *lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring*, 3) *lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt* samt 4) *lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gösta Sandell.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Stig Granqvist

Utdrag av protokollet över justitiedepartementetsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 11 februari 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 9 februari 1965 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 30 december 1964 remitterade förslagen till

- 1) lag om lagrådet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring;
- 3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Föredraganden hemställer att lagförslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, med vissa redaktionella jämkningar måtte enligt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande, de under 1) —3) angivna lagförslagen under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen samt det under 4) angivna lagförslaget under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Mats Larsson